

УДК 338.48:346.62

Ганна Миколаївна ШЕВЧЕНКО

кандидат економічних наук, доцент кафедри управління,
Сумський державний університет, e-mail: annshev@ukr.net

**ДЕРЖАВНЕ ПРОГНОЗУВАННЯ ЗРІВНОВАЖЕНОГО РОЗВИТКУ
РЕКРЕАЦІЇ: ВРАХУВАННЯ РЕГУЛЯТИВНИХ
І ПРОГРАМНИХ ЧИННИКІВ**

Шевченко, Г. М. Державне прогнозування зрівноваженого розвитку рекреації: врахування регулятивних і програмних чинників // Вісник соціально-економічних досліджень: зб. наук. праць; за ред. М. І. Зверькова (голов. ред.) та ін. (ISSN 2313-4569). – Одеса: Одеський національний економічний університет. – 2017. – № 1 (62). – С. 47–56.

Анотація. У статті відповідно до сценаріїв прогнозування рекреаційного розвитку запропоновано інструменти регулятивного впливу на рекреаційну галузь, зокрема, щодо формування програми зрівноваженого розвитку рекреації в рамках соціально-економічних змін на територіальному рівні. Узагальнено теоретичні положення аналізу концептуальних чинників сталого розвитку, релевантні рекреації як об'єкту дослідження. Регуляторна політика в рекреаційній сфері представлена в розрізі таких пріоритетів, як: координація та сприяння розвитку рекреації на загальнонаціональному рівні; забезпечення інституційної підтримки розвитку малого рекреаційного підприємництва та ін. Розглянуто режими стимулювання та обмеження, зокрема, відповідно до інтегрованого сценарію прогнозування, – режим сприяння інноваційній, а також соціально та екологічно спрямованій рекреаційній діяльності.

Ключові слова: рекреація; державне прогнозування; рівновага; економічне регулювання; інструментарій; програма розвитку; сценарій.

Анна Николаевна ШЕВЧЕНКО

кандидат экономических наук, доцент кафедры управления,
Сумский государственный университет, e-mail: annshev@ukr.net

**ГОСУДАРСТВЕННОЕ ПРОГНОЗИРОВАНИЕ УРАВНОВЕШЕННОГО
РАЗВИТИЯ РЕКРЕАЦИИ: УЧЕТ РЕГУЛЯТИВНЫХ И
ПРОГРАММНЫХ ФАКТОРОВ**

Шевченко, А. Н. Государственное прогнозирование уравновешенного развития рекреации: учет регулятивных и программных факторов // Вестник социально-экономических исследований: сб. науч. трудов; под ред. М. И. Зверькова (глав. ред.) и др. (ISSN 2313-4569). – Одесса: Одесский национальный экономический университет. – 2017. – № 1 (62). – С. 47–56.

Аннотация. В статье в соответствии со сценариями прогнозирования рекреационного развития предложены инструменты регулятивного воздействия на рекреационную отрасль, в частности, формирование программы уравновешенного развития рекреации в рамках социально-экономических изменений на территориальном уровне. Обобщены теоретические положения анализа концептуальных факторов устойчивого развития, релевантные рекреации как объекта исследования. Регуляторная политика в рекреационной сфере представлена в разрезе таких приоритетов, как: координация и содействие развитию рекреации на общенациональном уровне; обеспечение институциональной поддержки развития малого рекреационного предпринимательства и др. Рассмотрены режимы стимулирования и ограничения, в частности, согласно интегрированному сценарию прогнозирования, – режим содействия инновационной, а также социально и экологически направленной рекреационной деятельности.

Ключевые слова: рекреация; государственное прогнозирование; равновесие; экономическое регулирование; инструментарий; программа развития; сценарий.

Hanna SHEVCHENKO

PhD in Economics, Associate Professor, Sumy State University, Department of Management,
e-mail: annshev@ukr.net

STATE FORECASTING OF EQUILIBRATED DEVELOPMENT OF RECREATION: CONSIDERATION OF REGULATORY AND PROGRAMME FACTORS

Shevchenko, H. (2017). *State forecasting of equilibrated development of recreation: consideration of regulatory and programme factors*. Ed.: M. Zveriaikov (ed.-in-ch.) and others [Derzhavne prohnozuvannia zrivnovazhenoho rozvytku rekreatsii: vrakhuvannia rehulatyvnykh i prohramnykh chynnykiv; za red.: M. I. Zveriakova (gol. red.) ta in.], *Socio-economic research bulletin; Visnyk sotsialno-ekonomichnykh doslidzhen'* (ISSN 2313-4569), Odessa National Economic University, Odessa, No. 1 (62), pp. 47–56.

Abstract. According to scenarios of recreational development forecasting the tools of the regulatory influence on the recreational industry, in particular the formation of the equilibrated recreational development program within the socio-economic changes at the territorial level are proposed in the article. Theoretical foundations of sustainable development conceptual factors analysis are generalized, relevant to recreation as an object of research. The regulatory policy in the recreational sphere is presented in the context of such priorities as: coordination and promotion of recreation at the national level; providing institutional support of small recreation businesses development etc. The regimes of stimulation and restrictions, particularly under the integrated forecasting scenario – the regime of promoting innovative and socially and environmentally directed recreational activities are considered.

Keywords: recreation; state forecasting; equilibrium; economic regulation; tools; program development; scenario.

JEL classification: E270; L830

Постановка проблеми у загальному вигляді. Аналіз концептуальних, програмних та законодавчих документів, які відображають національно-економічні тенденції в галузі відпочинку, туризму, оздоровчо-лікувальної діяльності й аспектів спортивного життя населення України доводить факт того, що саме рекреація (як процес відновлення, передусім, через відпочинок) не одержала належної уваги та, відповідно, розглядається як щось другорядне, поряд з іншими соціально-економічними галузями. Йдеться, насамперед, про Закони України «Про туризм», «Про курорти», «Про фізичну культуру і спорт». Окремий же законопроект про рекреацію відсутній. У перерахованих вище законах рекреація представлена переважно як адитивний чинник до туризму та курортів, чим применшується, принаймні, її медико-відновлювальна функція. Аналогічна тенденція зберігається в «Стратегії розвитку туризму та курортів на період до 2026 року»: рекреація фігурує як ресурсний чинник і загалом використовується як фон для туризму. При цьому беззаперечним є те, що туризм, дійсно, є одним із головних чинників економічного розвитку, про що свідчить проголошення поточного 2017 року роком туризму в світі та, зокрема, в Україні. У свою чергу рекреація є хоч і пов'язаною в більшості випадків з туризмом, проте самодостатньою галуззю та більш широко – соціально-економічною та природно-екологічною сферою, що й із погляду економіки має велике значення для суспільства. Тобто питання рекреаційного розвитку за умови обґрунтування з прогностичних позицій місця та ролі рекреації в системі управління національною економікою є актуальними.

Аналіз досліджень і публікацій останніх років. Питання рекреації в їх широкому розумінні у взаємозв'язку з іншими соціально-економічними процесами, зокрема, щодо людського розвитку в Україні розкриті в працях таких відомих вітчизняних економістів, як О. І. Амоша, Б. В. Буркинський, В. М. Геєць, Б. М. Данилишин, Е. М. Лібанова, В. К. Мамутов, Ю. Ю. Туниця та ін. Окремим аспектам рекреації, зокрема, питанням регулювання рекреаційної діяльності присвячено роботи [1–10] тощо. Так, Ю. О. Солодовник у своїй роботі [1] обґрунтовує значущість впливу та пропонує напрямки державного регулювання рекреаційної сфери. О. П. Слюсарчук у роботі [2] обґрунтовує економічні, екологічні та соціальні наслідки державного управління рекреаційною сферою. У статті М. В. Ільїної [3] наводяться чинники правового регулювання екологічної безпеки вітчизняної туристично-рекреаційної діяльності. І. О. Ілляшенко та В. І. Яблонська [4] визначають детермінанти соціально-економічної ефективності використання рекреаційних ресурсів. У роботі [5], де авторами є Н. С. Станасюк і Л. І. Дяченко, обґрунтовується думка про те, що «в сучасних умовах регулювання регіонального ринку рекреаційних послуг має

здійснюватися шляхом поєднання державних та ринкових регуляторів». Н. В. Ушенко та С. Е. Бекірова в роботі [6] наводять ґрунтовну класифікацію напрямів, шляхів і заходів щодо економічного регулювання функціонування санаторно-курортного комплексу на мікро- та макрорівнях. У роботі [7] Х. Р. Холл, К. МакКарті та М. В. Кларк висвітлюють питання регуляційного захисту озер, які використовуються в рекреаційних цілях. У роботі [8] Т. Г. Стівенс, Т. А. Моо та М. Марковські-Ліндсей проводять економічний аналіз чинників, які спричинили зниження кількості відвідувань національних парків, з тим, щоб обґрунтувати подальші регулятивні дії для забезпечення стабільного функціонування цих парків як рекреаційних об'єктів. В роботі С. Е. Бекірової [9] проводиться аналіз складових механізму регулювання розвитку рекреаційного комплексу України. В монографії Ю. М. Харазішвілі, В. І. Ляшенка, Л. Л. Шамілевої, Ю. І. Жихаревої [10] обґрунтовуються сценарії сталого розвитку в середньостроковій перспективі на територіальному рівні; при цьому в якості одного із основних напрямків зазначено еколого-рекреаційний розвиток, що поєднує рекреаційно-туристичну та екологічну складові.

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми. Водночас питання прогнозування рекреаційного розвитку потребують подальшого удосконалення. Зокрема, йдеться про доцільність комплексного врахування при обґрунтуванні форсайт-прогнозів розвитку рекреації чинників її програмування та регулювання як функцій державного управління на рівні національної економіки. Така доцільність пояснюється тим, що в умовах перманентної економічної кризи прогнозування, що здійснюється на коротко- або середньострокову перспективу, має максимально враховувати забезпеченість отримання прогностичних результатів, що можливо лише за умови відповідного державного втручання, проте при збереженні нормального функціонування ринку рекреаційних послуг.

Постановка завдання. Метою статті є обґрунтування і розробка напрямів та інструментарію програмування та регулювання рекреаційної діяльності як чинників її прогнозування в системі управління національною економікою.

Виклад основного матеріалу дослідження. Поряд із питанням створення передумов для передбачення перспектив і підвищення ролі рекреації та процесів управління нею, постають два важливі, питання, що стосуються безпосередньо прогнозування рекреаційного розвитку. По-перше, йдеться про необхідність урахування різних аспектів, які пов'язані з економічною стороною рекреації в контексті концепції сталого розвитку. Вважаємо, це можливо за умови застосування рівноважного підходу, окремі аспекти якого виявляються при визначенні показника людського капіталу рекреаційної галузі (табл. 1).

Таблиця 1

Показники людського розвитку України*, 2011–2016 рр.,
ураховані при визначенні показника людського капіталу рекреаційної галузі

Показники	2011	2012	2013	2014	2015	2016**
Середня очікувана тривалість життя при народженні (блок «вдтворення населення»)	0,1967	0,1964	0,1976	0,1955	0,1952	0,1943
Кількість хворих із вперше встановленим діагнозом активного туберкульозу («соціальне становище»)	0,1038	0,1036	0,1021	0,1040	0,1028	0,1022
Інтегральний показник стану навколишнього середовища («комфортне життя»)	0,1239	0,1237	0,1142	0,1158	0,1155	0,1154
Обсяг реалізованих населенню послуг, на одну особу («комфортне життя»)	0,0549	0,0548	0,0564	0,0548	0,0523	0,0510
Рівень бідності за відносним критерієм (питома вага населення, еквівалентні сукупні витрати якого не перевищують 75% медіанного рівня), % («добробут»)	0,1840	0,1837	0,1866	0,1838	0,1888	0,1885
Частка працівників, які працюють в умовах, що не відповідають санітарно-гігієнічним нормам («гідна праця»)	0,0790	0,0789	0,0761	0,0720	0,0749	0,0723
Співвідношення середньої та мінімальної заробітної плати (блок «гідна праця»)	0,0948	0,0946	0,0963	0,0921	0,0961	0,0981
Разом рекреаційно релевантні показники	0,8371	0,8357	0,8293	0,8180	0,8256	0,8218

Продовження табл. 1

Інтегральна оцінка людського розвитку	3,8124	3,8062	3,8121	3,8296	3,8129	3,8046
Частка в інтегральній оцінці	0,2196	0,2196	0,2175	0,2136	0,2166	0,2160

*Розраховано автором на основі даних статистичних бюлетенів «Регіональний людський розвиток» [11].

**Розраховано методом екстраполяції.

З огляду на природу рекреації незаперечним, на наш погляд, є факт її соціальної орієнтованості. В деяких випадках можемо спостерігати ситуації, в яких, навпаки, рекреація як бізнес ігнорує своє соціальне призначення та функціонує виключно з метою отримання доходів його власниками. Рекреація як соціально-економічний об'єкт дослідження має також урахувувати комплекс різнорідних, зокрема, природно-екологічних, демографічних, географічних, культурно-історичних, політичних та інших чинників (рис. 1), які спричиняють значний вплив на саму рекреацію та разом з її соціальними та економічними чинниками дають повну картину про слабкі та сильні сторони, загрози та можливості розвитку.

Рис. 1. Теоретичне підґрунтя аналізу концептуальних чинників сталого розвитку, релевантне рекреації як об'єкту дослідження (розроблено автором)

Друге питання пов'язане з урахуванням чинників програмування та регулювання в процесі прогнозування розвитку рекреації. На даному питанні зупинимося докладніше.

Формування програми зрівноваженого розвитку рекреації здійснюється на основі прогностичних результатів, згідно з якими відповідна програма містить такі складові, як пріоритети розвитку рекреації, джерела та обсяги фінансових інвестицій, а також результати виконання організаційно-економічних заходів у взаємозв'язку з обраним типом регуляторної політики. При цьому на практиці рекреаційні питання, зазвичай, не розглядаються в рамках окремих галузевих програм, а вирішуються в контексті формування та виконання комплексних соціально-економічних програм розвитку територій (табл. 2).

Таблиця 2

Формування програми зрівноваженого розвитку рекреації на територіальному рівні*,
на період 2017–2021 рр. (фрагмент)

Убудованість у комплексну програму сталого та/або соціально-економічного розвитку							
Прогностичне обґрунтування програми							
Регуляторна політика та інструментарій регулювання рекреаційної діяльності в період реалізації програми							
Заходи	Термін виконання	Відповідальний виконавець	Джерела та обсяги фінансування, тис. грн.				Очікувані результати виконання заходу
			Державний бюджет	Обласний бюджет	Місцевий бюджет	Інші джерела	
<i>Розвиток рекреації: рівновага економічного, соціального, екологічного та інших чинників</i>							
Пріоритет 1. Розвиток екорекреації							
Облаштування місць відпочинку	2017–2021 рр.	Відділ культури і туризму	200,00	200,00	105,00	170,00	Підвищення якості середовища
Пріоритет 2. Розвиток соціально спрямованої рекреації							
Реконструкція санаторію	2017–2021 рр.	Відділ будівництва	450,00	230,00	70,00	130,00	Збільшення кількості послуг

*Умовний приклад

На основі рекомендацій, викладених в роботах [1–10; 12–16], пропонуємо наступний комплекс регулятивних інструментів, спрямованих на зрівноважений розвиток рекреації в середньостроковій перспективі відповідно до сценаріїв, наведених в табл. 3. При цьому зазначимо, що взагалі сама наявність і доцільність державного регулювання в рекреаційній галузі не відіграє початкову роль в її розвитку. Всупереч тому, що рекреація має переважно ознаки сфери людської діяльності, що потребує державного втручання, – початковим механізмом регулювання рекреаційної діяльності є ринок із його можливістю до саморегуляції, а держава, у свою чергу, поряд із механізмом об'єднання прорекреаційних ініціатив третього сектору, виконує роль творця правил гри та захисту соціальних, екологічних та інших непрямих економічних інтересів учасників рекреаційної діяльності. Загалом йдеться про змішану форму регулювання, що здійснюється водночас і симбіотично механізмом ринкової саморегуляції, механізмом державного регулювання та механізмом регулювання громадськістю, що активно відстоює права населення на гідний відпочинок і високий рівень якості життя.

Таблиця 3

Інструментарій зрівноваженого розвитку рекреації відповідно до сценаріїв її розвитку

Сценарій розвитку	Інструменти регулювання рекреаційної діяльності
1	2
Спільні положення	<p><i>Пріоритети політики економічного регулювання:</i>*</p> <ul style="list-style-type: none"> – визнання на рівні держави рекреації як одного з пріоритетів сталого розвитку суспільства; – урахування цілей і завдань регуляторної політики в цілому по державі, а також узгодженість із загальною соціально-економічною політикою в рекреаційній галузі, зокрема, з огляду на орієнтованість на сталий розвиток суспільства; – координація та сприяння розвитку рекреації на загальнонаціональному рівні з урахуванням світових тенденцій, відповідно до діяльності Всесвітньої туристичної організації, Всесвітньої організації охорони здоров'я тощо; – згладжування макрорегіональних диспропорцій щодо рекреаційного розвитку;

1	2
	<ul style="list-style-type: none"> – селективний протекціонізм рекреаційної галузі, як у макрорегіонах, де рекреація є традиційною, так і в тих, де рекреація не є традиційною; – створення національного інформаційно-наукового центру дослідження рекреації; – створення сприятливих умов для інвестицій в рекреацію; – формування іміджу країни для розвитку внутрішнього ринку рекреаційних послуг; – забезпечення інституційної підтримки розвитку малого рекреаційного підприємництва; – спрощення системи започаткування та здійснення рекреаційного підприємництва; – визначення та затвердження національних стандартів у сфері рекреації, що пов'язані з її відновлювальною, соціальною, екологічною та іншими функціями.
Спільні положення	<p><i>Пріоритети політики правового регулювання:</i></p> <ul style="list-style-type: none"> – вдосконалення нормативно-правової бази в сфері рекреації; – створення законопроекту про рекреаційну діяльність в Україні; – створення законопроекту про розвиток рекреаційних ландшафтних парків на території національних і регіональних природних парків, а також об'єктів садово-паркового мистецтва; – розвиток методології ліцензування, стандартизації та сертифікації в рекреаційній сфері; – прийняття нормативно-правових документів для врегулювання процесів розвитку сільського туризму, зокрема, щодо реєстрації, звітності та оподаткування власників відповідних об'єктів; – усунення протиріч чинного законодавства щодо порядку використання територій рекреаційного, курортного, природоохоронного, сільськогосподарського та ін. призначення. <p><i>Режими стимулювання та обмеження**</i> – відповідно до механізму змішаного регулювання рекреації, тобто комплексного поєднання елементів механізму ринкової саморегуляції, механізму державного регулювання та механізму самоорганізації суб'єктів господарювання шляхом створення об'єднань і асоціацій.</p> <p><i>Інструментарій регулювання рекреаційної діяльності:</i></p> <ul style="list-style-type: none"> – ліцензування, стандартизація, сертифікація в рекреаційній сфері; – стратегічний контроль, за допомогою якого оцінюється ефективність досягнення поставлених цілей в рекреаційній галузі, зокрема, через оцінку виконання комплексних програм рекреаційного розвитку; – поточний контроль, спрямований на перевірку ефективності реалізації конкретних рекреаційних заходів; – територіальний моніторинг ринку рекреаційних послуг; – моніторинг конкурентоспроможності національного рекреаційного продукту; – контроль якості рекреаційних послуг; – державне замовлення рекреаційних послуг; – інфраструктурне забезпечення рекреаційної галузі; – моніторинг і регулювання неорганізованого в'їзного туризму із сусідніх країн; – створення єдиної бази земель рекреаційного призначення; – формування прозорого механізму виділення земельних ділянок під проекти рекреаційного призначення.
Сценарій «Фінансовий»	<p>Пріоритет фінансово-економічної та ринково-орієнтованої регуляторної політики в галузі рекреації*</p> <p>Баланс режимів стимулювання та обмеження рекреаційної діяльності**</p> <p><i>Інструментарій регулювання рекреаційної діяльності:</i></p> <ul style="list-style-type: none"> – бюджетно-податкове регулювання в рекреаційній сфері; – створення фондів підтримки ринку рекреаційних послуг; – формування системи рекламно-інформаційного забезпечення рекреаційної галузі країни та її територій; – кредитне регулювання рекреаційної галузі; – субсидії рекреаційним підприємствам; – аудит рекреаційної діяльності; – державний маркетинг; – детінізація рекреаційної економічної діяльності; – доведення рівня комфортності рекреаційної інфраструктури до міжнародних стандартів; – сприяння процесам зниження частки непрацюючих рекреаційних закладів;

1	2
	<ul style="list-style-type: none"> – модернізація процесів державного контролю рекреаційної галузі в аспектах обґрунтування підстав для проведення позапланових перевірок, дотримання обмежень щодо тривалості перевірок, обсягу прав інспекторів, усунення дублювань повноважень контролюючих органів, недоцільно завищеного обсягу документації тощо.
Сценарій «Природний»	<p>Пріоритет екологічно орієнтованої регуляторної політики в галузі рекреації.*</p> <p>Режим максимального сприяння екологічно спрямованій рекреації та жорсткого обмеження екодеструктивної рекреаційної діяльності.**</p>
Сценарій «Природний»	<p><i>Інструментарій регулювання рекреаційної діяльності:</i></p> <ul style="list-style-type: none"> – створення умов стимулювання діяльності з охорони природного рекреаційного середовища; – сприяння ефективному використанню, підтриманню та відновленню природних рекреаційних ресурсів, зокрема, через додаткові збори та платежі за використання даних ресурсів; – сприяння розширенню мисливських і рибних угідь для їх рекреаційного використання; – створення умов для використання в рекреаційних цілях об'єктів природно-заповідного фонду, без заподіяння екологічних збитків; – моніторинг процесів зміни клімату та їх впливу на рекреаційне середовище.
Сценарій «Людський»	<p>Пріоритет соціально орієнтованої регуляторної політики в галузі рекреації.*</p> <p>Режим максимального сприяння соціально спрямованій рекреації.**</p> <p><i>Інструментарій регулювання рекреаційної діяльності:</i></p> <ul style="list-style-type: none"> – створення державних програм щодо підготовки кадрів і підвищення кваліфікації фахівців у рекреаційній сфері; – збільшення інвестицій у людський капітал через забезпечення відновлення сил людей; – вирішення питань адресної соціальної рекреації; – підтримка дитячого напрямку процесів надання рекреаційних послуг; – підвищення рівня якості робочих місць у рекреаційній галузі; – сприяння створенню інтегрованого рекреаційного середовища через поліпшення його соціальної складової шляхом інтенсифікації процесів охорони та відтворення архітектурної та культурної спадщини в місцях розташування рекреаційних об'єктів; – регулювання потенційних конфліктних відносин між місцевими громадами та приїжджими рекреантами, зокрема, через невідповідний рівень культури поведінки останніх; – сприяння підприємницької діяльності, що здійснюється вразливою частиною населення, зокрема, молоддю, учасникам АТО, особами з особливими потребами.
Сценарій «Інтегрований»	<p>Рівновага фінансово-економічних, природно-екологічних і соціальних чинників регуляторної політики в галузі рекреації.*</p> <p>Режим сприяння інноваційній, а також соціально та екологічно спрямованій рекреаційній діяльності.**</p> <p><i>Інструментарій регулювання рекреаційної діяльності:</i></p> <ul style="list-style-type: none"> – державно-приватне партнерство в рекреаційній сфері; – сприяння у розробці та впровадженні інноваційних технологій рекреаційного обслуговування; – пільгове оподаткування соціально, екологічно орієнтованих та інших державно та суспільно значущих видів рекреаційної діяльності; – популяризація ролі та значення рекреаційної галузі для соціально-економічного розвитку серед місцевого населення; – підтримка ініціатив щодо створення профспілок і асоціацій за окремими видами рекреаційної та туристичної діяльності; – селективне регулювання із застосуванням конкурсної процедури розподілу інвестиційних проектів у рекреаційній сфері; – кредитування окремих рекреаційних підприємств, які надають соціально та екологічно значущі тощо послуги; – виважене регулювання цінової політики в сфері соціально та екологічно спрямованої рекреації, з урахуванням недопущення цінової дискримінації; – цільове бюджетне фінансування програм зрівноваженого розвитку рекреації.

*Пріоритети регуляторної та загальної соціально-економічної політики в рекреаційній галузі господарювання.

**Орієнтовний режим регулювання (за основу взято ідеї режимології В. І. Ляшенка [15]).

На окрему увагу заслуговує також питання створення адекватної організаційної структури управління рекреацією на державному рівні. Так, у роботі К. С. Ємельянової [16] розкрито недоліки організаційної структури управління туристичною та курортною діяльністю в Україні. Приклади таких організаційних структур в європейських країнах свідчать про те, що чим вища роль туризму та курортів у державі, тим складнішою (в плані наявності різних ієрархічних рівнів, представництв у різних підрозділах виконавчої влади, ступеня незалежності в прийнятті рішень тощо) є відповідна оргструктура управління. В нашій же країні ситуація діаметрально протилежна: протягом усіх років незалежності держави спостерігається постійне втручання в усталеність такої структури, а також намагання поступового применшення її ролі в економічному розвитку країни.

Станом на 2017 рік формою організації питань туризму, курортів і рекреації на загальнодержавному виконавчому рівні є департамент туризму та курортів, який прямо підпорядковується Міністерству економічного розвитку і торгівлі України. Внутрішня структура департаменту (відділ координації та контролю туристичної діяльності; відділ маркетингу та міжнародної діяльності; відділ економічної аналітики, статистики, стандартизації та науки; відділ розвитку туристичних дестинацій та курортів) свідчить про адитивність і другорядність рекреаційної економічної галузі. На регіональному рівні схожа ситуація: у складі облдержадміністрацій є управління культурою та туризмом. Наразі триває процес виділення в окремі департаменти підрозділів, які будуть займатись виключно туристичними питаннями, проте є побоювання, що таке реформування є більше формальним, ніж спрямованим на виконання конкретних дій у рамках зростання ролі туризму та рекреації в розбудові економіки держави. При цьому питання рекреації в кращому випадку знову відіграватиме другорядну роль у складі туристичної діяльності. Вважаємо, що в організаційно-структурному плані необхідні вдосконалення, подібні до наведених вище пропозицій щодо державного програмування рекреаційної діяльності. Тобто, зрозуміло, що станом на сьогоднішній день ускладнення структури управління соціально-економічними процесами на територіальному рівні не є доцільним, як з фінансового, так і з організаційного поглядів. Проте посилення ролі рекреації в діяльності підрозділів, які прямо чи опосередковано мають до неї відношення (департаменти управління туризмом, охороною здоров'я, спортом, культурою тощо) украй необхідне. При цьому зміни в оргструктурі, зазначені вище, доцільні в плані створення інформаційно-координаційного центру рекреації.

Висновки і перспективи подальших розробок. У результаті проведеного дослідження можна зробити наступні висновки: по-перше, визначено, що основними питаннями, що спричиняють підвищення уваги до прогнозування розвитку рекреації, є соціально-економічні передумови, зрівноваженість соціальних, екологічних, економічних та інших аспектів, а також необхідність урахування чинників програмування та регулювання рекреаційної діяльності. Відповідно до сценаріїв прогнозування рекреаційного розвитку запропоновані інструменти регулятивного впливу на рекреаційну галузь, зокрема, щодо формування програми зрівноваженого розвитку рекреації в рамках соціально-економічних змін на територіальному рівні. Регуляторна політика в рекреаційній сфері представлена в розрізі таких пріоритетів, як координація та сприяння розвитку рекреації на загальнонаціональному рівні з урахуванням світових тенденцій, відповідно до діяльності Всесвітньої туристичної організації, Всесвітньої організації охорони здоров'я; забезпечення інституційної підтримки розвитку малого рекреаційного підприємництва та ін. В якості підґрунтя для інструментарію регулювання рекреацією розглядаються режими стимулювання та обмеження, зокрема, відповідно до інтегрованого сценарію прогнозування, – режим сприяння інноваційній, а також соціально та екологічно спрямованій рекреаційній діяльності.

Перспективи подальших розробок пов'язані з аналізом перспектив зрівноваженого рекреаційного розвитку на територіях, де сфера довгострокового відпочинку, в тому числі у взаємозв'язку з чинником оздоровлення, не є традиційною.

Роботу виконано в рамках науково-дослідної теми «Моделювання конфліктів в економіці» (№ 0115U001073).

Література

1. Солодовник Ю. О. Необхідність державного регулювання в галузі рекреації та оздоровлення // Вісник Чернівецького торговельно-економічного інституту. Економічні науки. – 2011. – Вип. 4. – С. 249–253.
2. Слюсарчук О. П. Застосування принципів сталого розвитку в державному управлінні рекреаційно-туристичною сферою // Державне управління: теорія та практика. – 2014. – № 2. – С. 27–33.
3. Льїна М. В. Правове регулювання екологічної безпеки туристично-рекреаційної діяльності в Україні // Економіка природокористування і охорони довкілля. – 2013. – С. 95–10.
4. Ілляшенко І. О., Яблонська В. І. Соціально-економічна ефективність використання рекреаційних ресурсів у форматі сталого розвитку // Економіка природокористування і охорони довкілля. – 2013. – С. 101–107.
5. Станасюк Н. С., Дяченко Л. І. Регулювання регіонального ринку рекреаційних послуг // Науковий вісник НЛТУ України. – 2008. – Вип. 18.8. – С. 125–129.
6. Ушенко Н. В., Бекірова С. Е. Напрями вдосконалення економічного регулювання розвитку санаторно-курортного комплексу // Наукові праці ДонНТУ. Серія: економічна. – 2013. – № 4 (46). – С. 116–126.
7. Hall H. R., McCarty C., Clark M. W. Regulatory protection and definition for recreational uses of Florida lakes // Lake and reservoir management. – 2014. – Vol. 30. – Issue 2. – Pp. 115–118 (doi:org/10.1080/10402381.2014.898349).
8. Stevens T. H., More T. A., Markowski-Lindsay M. Declining national park visitation: An economic analysis // Journal of leisure research. – 2014. – Vol. 46. – No. 2. – Pp. 153–164.
9. Бекірова С. Е. Механізм регулювання розвитку рекреаційного комплексу України // Культура народів Причорномор'я. – 2011. – № 216. – С. 13–16.
10. Харазішвілі Ю. М., Ляшенко В. І., Шамілева Л. Л., Жихарева Ю. І. Модернізація економіки Донецької області: стратегічні сценарії реалізації з позицій сталого розвитку до 2020 року: наук. доповідь // НАН України, Інститут економіки промисловості. – Київ, 2016. – 110 с.
11. Офіційний веб-сайт Державної служби статистики України. URL: <http://www.ukrstat.gov.ua>.
12. Гуменюк В. В. Державне регулювання курортно-рекреаційної сфери: монографія. – Київ: КНТЕУ, 2016. – 372 с.
13. Розвиток туризму та курортно-рекреаційної сфери: звіт з базового дослідження стратегічного пріоритету Закарпатської області / підг. К. Сочкою // Проект з регіонального врядування та розвитку – Україна. – Ужгород, 2007. URL: http://www.rgd.org.ua/project_publications/publications_list/Background_study_Sochka_fin.pdf.
14. Климов О. М., Амоша О. І. та ін. Перший етап модернізації економіки України: досвід та проблеми / за заг. ред. В. І. Ляшенка // ІЕП НАН України. – Запоріжжя: КПУ, 2014. – 798 с.
15. Ляшенко В. И. Финансово-регуляторные режимы стимулирования экономического развития: введение в экономическую режимологию // НАН Украины, Институт экономики промышленности. – Донецк, 2012. – 370 с.
16. Ємельянова К. С. Державне регулювання круїзного туризму в Україні // Актуальні проблеми держави і права. – 2012. – Вип. 68. – С. 278–285.

References

1. Solodovnyk, Yu. O. (2011). The need for state regulation in the field of recreation and rehabilitation [Neobkhdnist derzhavnoho rehuluvannia v haluzi rekreatsii ta ozdorovlennia], Visnyk Chernivets'koho torhovelno-ekonomichnoho instytutu. Ekonomichni nauky, vyp. 4, s. 249–253 [in Ukrainian]
2. Sliusarchuk, O. P. (2014). The applying principles of sustainable development in government of recreation and tourism industry [Zastosuvannia pryntsypiv staloho rozvytku v derzhavnomu upravlinni rekreatsiino-turystychnoiu sferoiu], Derzhavne upravlinnia: teoriia ta praktyka, No. 2, s. 27–33 [in Ukrainian]

3. Ilyina, M. V. (2013). *Legal regulation of ecological safety of tourist and recreational activities in Ukraine [Pravove rehuliuвання ekolohichnoi bezpeky turystychno-rekreatsiinoi diialnosti v Ukraini]*, *Ekonomika pryrodokorystuvannya i okhorony dovkillia*, s. 95–10 [in Ukrainian]
4. Illiashenko, I. O., Yablonska, V. I. (2013). *Socio-economic efficiency of recreational resources use in the form of sustainable development [Sotsialno-ekonomichna efektyvnist vykorystannia rekreatsiinykh resursiv u formati staloho rozvytku]*, *Ekonomika pryrodokorystuvannya i okhorony dovkillia*, s. 101–107 [in Ukrainian]
5. Stanasiuk, N. S., Diachenko, L. I. (2008). *The regulation of the regional market of recreational services [Rehuliuвання rehionalnoho rynku rekreatsiinykh posluh]*, *Naukovi visnyk NLTU Ukrainy*, vyp. 18.8, s. 125–129 [in Ukrainian]
6. Ushenko, N. V., Bekirova, S. E. (2013). *Directions of improving economic regulation of resort complex development [Napriamy vdoskonalennia ekonomichnoho rehuliuвання rozvytku sanatorno-kurortnoho kompleksu]*, *Naukovi pratsi DonNTU. Serii: ekonomichna*, No. 4 (46), s. 116–126 [in Ukrainian]
7. Hall, H. R., McCarty, C., Clark, M. W. (2014). *Regulatory protection and definition for recreational uses of Florida lakes*, *Lake and reservoir management*, Vol. 30, Issue 2, pp. 115–118 (doi:org/10.1080/10402381.2014.898349).
8. Stevens, T. H., More, T. A., Markowski-Lindsay, M. (2014). *Declining national park visitation: An economic analysis*, *Journal of leisure research*, Vol. 46, No. 2, pp. 153–164.
9. Bekirova, S. E. (2011). *The regulation mechanism of the Ukraine recreational complex [Mekhanizm rehuliuвання rozvytku rekreatsiinoho kompleksu Ukrainy]*, *Kultura narodiv Prychornomia*, No. 216, s. 13–16 [in Ukrainian]
10. Kharazishvili, Yu. M., Liashenko, V. I., Shamileva, L. L., Zhykhareva, Yu. I. (2016). *Modernization of the Donetsk region economy: strategic implementation scenarios from the standpoint of sustainable development by 2020 [Modernizatsiia ekonomiky Donetskoï oblasti: stratehichni stsensarii realizatsii z pozytsii staloho rozvytku do 2020 roku: naukova dopovid]*, *NAN Ukrainy, Instytut ekonomiky promyslovosti*, Kyiv, 110 s. [in Ukrainian]
11. *Official website of the State Statistics Service of Ukraine [Ofitsiyni veb-sait Derzhavnoi sluzhbu statystyky Ukrainy]*. URL: <http://www.ukrstat.gov.ua> [in Ukrainian]
12. Humeniuk, V. V. (2016). *State regulation of resort and recreation sphere: monograph [Derzhavne rehuliuвання kurortno-rekeratsiynoy sfery: monohrafiia]*, *KNTEU*, Kyiv, 372 s. [in Ukrainian]
13. *The development of tourism and recreation sphere: Report on Baseline Survey of Zakarpattia region strategic priority (2007). Prepared by K. Sochka [Rozvytok turyzmu ta kurortno-rekreatsiinoi sfery: zvit z bazovoho doslidzhennia stratehichnoho priorytetu Zakarpatskoï oblasti; pidh. K. Sochkoiu]*, *Proekt z rehionalnoho vriaduvannya ta rozvytku – Ukraina, Uzhhorod*. URL: http://www.rgd.org.ua/project_publications/publications_list/Background_study_Sochka_fin.pdf [in Ukrainian]
14. Klymov, O. M., Amosha, O. I. and others (2014). *The first phase of the modernization of Ukraine's economy: experience and problems. Ed. by V. I. Liashenko [Pershyi etap modernizatsii ekonomiky Ukrainy: dosvid ta problemy; za zah. red. V. I. Liashenka]*, *IEP NAN Ukrainy, KPU, Zaporizhzhia*, 798 s. [in Ukrainian]
15. Liashenko, V. I. (2012). *Financial and regulatory regimes for stimulating economic development: an introduction to economic regimology [Finansovo-regulyatornye rezhimy stimulirovaniya ekonomicheskogo razvitiya: vvedenie v ekonomicheskuyu rezhimologiyu]*, *NAN Ukrainy, Institut ekonomiki promyshlennosti, Donetsk*, 370 s. [in Russian]
16. Yemelianova, K. S. (2012). *State regulation of cruise tourism in Ukraine [Derzhavne rehuliuвання kruiznoho turyzmu v Ukraini]*, *Aktualni problemy derzhavy i prava*, vyp. 68, s. 278–285 [in Ukrainian]

Стаття надійшла до редакції 10.03.2017.